

Metody prognozowania: Wprowadzenie

Dr inż. Sebastian Skoczypiec

Literatura:

Maria Cieślak (red.): *Prognozowanie gospodarcze. Metody i zastosowania*. PWN, Warszawa 2004 r.

Ryszard Tadeusiewicz: *Sieci neuronowe*. Warszawa : Akademicka Oficyna Wydaw. 1993 r.
(<http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty/0001/main.html>)

Mieczysław Korzyński: *Metodyka eksperymentu*. 2006 r.

J. B. Gajda. *Prognozowanie i symulacja a decyzje gospodarcze*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2001.

Prognoza czyli przewidywanie:

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 3

Prognoza czyli sąd:

- ✓ sformułowany z wykorzystaniem dorobku nauki,
- ✓ odnoszący się do określonej przyszłości,
- ✓ weryfikowany empirycznie w przyszłości,
- ✓ wartość logiczna sądu w momencie jego formułowania jest nieznana,
- ✓ niepewny ale akceptowany,
- ✓ oznajmujący (bezwarunkowy) a nie warunkowy

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 4

Inna definicja prognozy:

- ✓ Prognoza to sąd o znanej i dostatecznie dużej wiarygodności.

Ale jak zmierzyć prawdopodobieństwo że dany sąd jest prawdziwy ?

- ✓ Naukowy sposób przewidywania, jak będą kształtowały się w przyszłości procesy lub zdarzenia.

Czym zajmuje się prognozowanie:

Na kształtowanie się procesów lub zjawisk wpływ mają:

- ✓ czynniki zewnętrzne → nie ma na nie wpływu
- ✓ czynniki wewnętrzne → można je kształtować

Prognozowanie wykorzystuje informację dotyczącą tych czynników i ich wpływu na badane zjawisko.

Prognozując badamy:

- ✓ relacje między czynnikami a badanym zjawiskiem,
- ✓ kształtowanie się tych relacji w przeszłości do wnioskowania o przyszłości.

Do prognozowania stosuje się nauki statystyczne i matematyczne.

Czy poniższe zdania są prognozą ?

1. W przyszłym roku (2008) luty będzie liczył 29 dni.
2. Jeżeli stopa zwrotu WIG-u wyniesie jutro 1%, to wartość jednostek uczestnictwa w Funduszu Inwestycyjnym X wzrośnie o 0,5%.
3. Spotkałem dziś rano kominiarza, więc dzisiejszy dzień mogę spisać na straty.
4. W budynku WM PK będzie remontowana elewacja.

Funkcje prognoz:

Prognoza sformułowana II połowie semestru przez prowadzącego zajęcia z **mechaniki**:

20% studentów II roku kierunku ZiP nie uzyska w tym roku zaliczenia z ćwiczeń z matematyki w pierwszym podejściu.

<u>Preparacyjna</u>	➔	Wykładowca: w takim razie studenci zmieszczą się w jednej sali na egzaminie.
<u>Aktywizująca</u>	➔	Student: Nie chcę znaleźć się wśród tych, którzy nie zaliczą. Zabieram się ostro do nauki.
Informacyjna	➔	Dziekan: Należy liczyć się z tym, że liczba studentów na II roku spadnie.

Funkcje prognoz (2):

funkcja preparacyjna – jest uznawana za najważniejszą gdyż zadaniem prognozy jest stworzenie dodatkowych przesłanek w procesie podejmowania racjonalnych decyzji gospodarczych. Prognoza ma wspomagać procesy decyzyjne w skali mikro i makro ekonomii.

funkcja aktywizująca – polega na pobudzaniu do podejmowania działań sprzyjających do realizacji prognozy gdy zapowiada ona zdarzenia korzystne i przeciwstawiających się jej gdy przewidywane zdarzenia są oceniane jako niekorzystne.

Klasyfikacja prognoz (1)

Prognoza jakościowa

Prowadzący przedmiot
Metody prognozowania
będzie wymagający przy
oceniu.

Prognoza ilościowa

punktowa

przedziałowa

Studenci dostaną
średnio ocenę 3.5.

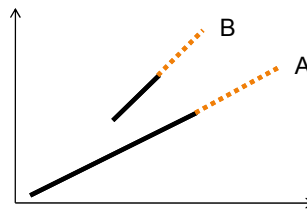
Studenci najczęściej
będą otrzymywać oceny
z przedziału 3.0 – 4.0

Klasyfikacja prognoz (2)

1. Prognoza krótkookresowa.
2. Prognoza średniookresowa.
3. Prognoza długookresowa.

Kryteria podziału:

- zasięg ekstrapolacji (mierzony bezwzględnie)
- zasięg ekstrapolacji w stosunku do liczby posiadanych danych (mierzony względnie)

Klasyfikacja prognoz (3)

Prognoza krótkookresowa

Do momentu prognozowanego zachodzą tylko zmiany ilościowe.

Prognoza średniookresowa

Do momentu prognozowanego zachodzą zmiany ilościowe i drobne zmiany jakościowe.

Prognoza długookresowa

Do momentu prognozowanego zachodzą zmiany ilościowe i poważne zmiany jakościowe.

Klasyfikacja prognoz (4)

Prognoza badawcza
(w tym ostrzegawcze)

*Identyfikuje przyszłe zdarzenia i ich warianty
(ma na celu ostrzeżenie o możliwości wystąpienia
niepożądanych wydarzeń)*

Prognoza realistyczna

Prognoza samo realizująca się

*Prognoza nastania jakiegoś zjawiska które jest
sterowalne i ogłoszenie takiej prognozy powoduje
zachowania zmierzające do jej realizacji, nie
przewiduje ona zjawiska, a kieruje nim.*

Prognoza samo unicestwiająca się

*Przewiduje zjawiska negatywne (epidemie,
katastrofy itp.). Jeżeli podjęto w skutek ogłoszenia
takiej prognozy działania zapobiegające, dzięki
którym prognoza nie sprawdziła się, to fakt jej
nietrafności oceniamy pozytywnie.*

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 13

Etapy prognozowania (1)

1. Sformułowanie zadania prognostycznego:

2. Określenie przesłanek prognostycznych:

postawienie hipotezy dotyczącej powiązania zmiennej prognozowanej z innymi wielkościami (propozycja modelu)

3. Zebranie danych potrzebnych do oszacowania modelu i opracowania prognozy

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 14

Etapy prognozowania (2)

4. Określenie metody i reguły prognozowania
5. Wyznaczenie prognozy
6. Oszacowanie przypuszczalnej trafności prognozy

prognozę uznaję się za dopuszczalną, gdy jej przypuszczalna trafność jest wysoka

7. Wykorzystanie prognoz
8. Monitorowanie prognoz

Reguły prognozowania

czyli przejście od analizy danych z przeszłości do postawienia prognozy

1. **Reguła podstawowa:** ekstrapolacja modelu (inaczej reguła prognozy nieobciążonej, prognoza wartości oczekiwanej)
2. **Reguła podstawowa z poprawką:** przesunięcie modelu o stałą
3. **Reguła największego prawdopodobieństwa:** prognoza wartości modalnej (o największym prawdopodobieństwie wystąpienia, najczęstszej); zmienne skokowe, niemierzalne.
4. **Reguła minimalnej straty:** prognozy pociągające za sobą decyzje o dużym ryzyku

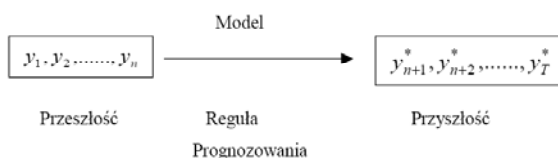
Metody prognozowania:

1. **Metody prognozowania na podstawie szeregów czasowych:** zakłada się, że na przyszłe wartości danej zmiennej wpływa jedynie czynnik czasu i ew. wcześniejsze wartości tej zmiennej (wyładzanie wykładnicze, średnie ruchome, metoda wskaźników, modele adaptacyjne itp.).
2. **Metody prognozowania przyczynowo – skutkowego:** zakłada się, że prognozowana zmienna kształtowana jest przez pewne mechanizmy opisujące dany model (modele ekonometryczne, symulacje, itd.).
3. **Metody prognozowania przez analogię:** opiera się na założeniu, że różne wielkości charakteryzują się podobnymi drogami rozwojowymi - prognozujemy na podstawie wielkości wyprzedzającej w czasie zmienną prognozowaną (analogie przestrzenne, historyczne).
4. **Heurystyczne metody prognozowania:** w oparciu o wiedzę, doświadczenie i intuicję np. ekspertów w danej dziedzinie (burza mózgów, metoda delficka, itd.).

Szeregi czasowe (1)

Szereg czasowy lub chronologiczny jest to uporządkowany zbiór wartości badanej cechy lub wartości określonego zjawiska, zaobserwowanych w różnych momentach (przedziałach) czasu.

W przypadku prognozowania na podstawie szeregu czasowego przetwarzanie informacji o przeszłości następuje przez budowę odpowiedniego modelu formalnego, przejście zaś od informacji przetworzonej do prognozy przez wybór reguły prognozowania.

Szeregi czasowe (2)

W prognozowaniu używamy modeli czasowych gdy:

- ✓ zjawisko jest zbyt złożone by można było je zrozumieć bez użycia modeli
- ✓ przewidujemy to co się zdarzy a nie dlaczego się zdarzy.
- ✓ zdobycie wiedzy o mechanizmach przewidywanych zjawisk jest niewspółmiernie wysokie w porównaniu z konstrukcją prognozy opartą na modelu szeregu czasowego

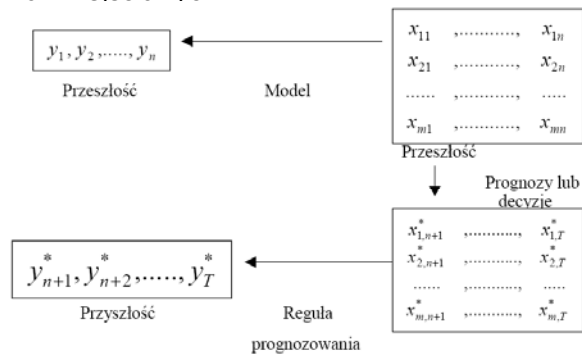
Prognozowanie przyczynowo – skutkowe (1)

diagnozowane zdarzeń z przeszłości i prognozowanie na ich podstawie

- ✓ Teoria zjawisk modelowanych: zakłada się, że prognozowana zmienna kształtowana jest przez pewne mechanizmy.
- ✓ Dany jest oszacowany na podstawie danych z przeszłości model:
  - ✓ dobrze dopasowany do obserwacji (korelacja > 90%)
  - ✓ zmienne objaśniające są istotne
  - ✓ Wpływ czynników losowych powinien być niewielki (< 25%)
- ✓ Występuje stabilność w czasie (postać modelu i wzajemne powiązania pomiędzy zmiennymi są niezmiennie aż do momentu prognozowania)
- ✓ Wpływ czynników losowych jest stały (w szczególności nie pojawiają się nowe zmienne wpływające na prognozę)

Prognozowanie przyczynowo – skutkowe (2)

- ✓ Znane są wartości czynników wejściowych w okresie prognozowania (tzn. trendy zmian, dodatkowe informacje o badanym zjawisku)
- ✓ Można ekstrapolować model poza obszar zmienności czynników wejściowych.

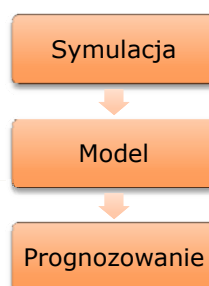

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 21

Symulacja

Badanie możliwych stanów określonego fragmentu rzeczywistości za pomocą eksperymentowania na modelu” (podstawiania w miejsce zmiennych objaśniających różnych możliwych, dopuszczalnych wartości lub przyjmowania różnych wartości parametrów modelu)

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 22

Prognozowanie przez analogię (1)

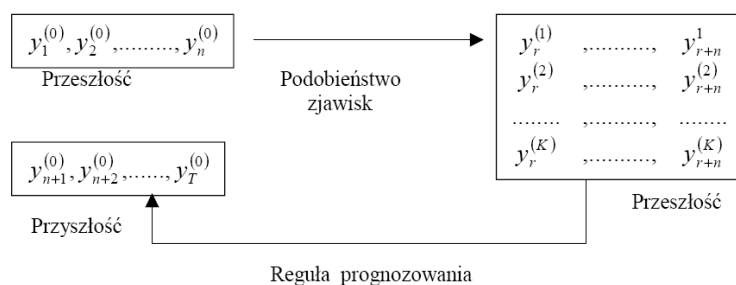
wykorzystanie informacji o innych zmiennych których zmiany w czasie są podobne, jakkolwiek nierównoczesne.

- ✓ Stosujemy gdy:
  - ✓ teoria nie dostarcza pełnego przyczynowego wyjaśnienia zjawiska,
  - ✓ badania empiryczne wskazują zmienność przyczyn i sposobu ich oddziaływania
- ✓ Metody analogowe stosujemy m.in. do:
  - ✓ przewidywania punktów zwrotnych trendu i zmiany postaci związków pomiędzy nimi,
  - ✓ przewidywania postaci trendu i związków pomiędzy zmiennymi w przyszłości,
  - ✓ przewidywania zajścia nowych zdarzeń w obiekcie, dla którego wyznacza się prognozę, w sytuacji gdy zdarzenia takie wystąpiły w analogicznym obiekcie.
- ✓ Głównie prognozy średnio- i długookresowe.

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 23

Prognozowanie przez analogię (2)

dr. inż. Sebastian Skoczypiec

Metody Prognozowania: Wprowadzenie 24

Prognozowanie przez analogię (3)

Rodzaje metod analogowych:

- ✓ metoda analogii biologicznych:
polega na przenoszeniu budowy i funkcjonowania organizmów żywych na inne obiekty (np. konstrukcja maszyn na wzór budowy ciała zwierząt, lekarstwa mające właściwości niektórych roślin)
- ✓ metoda analogii przestrzennych:
polega na przewidywaniu zajścia określonego zdarzenia na podstawie informacji dotyczących zajścia takiego zdarzenia na innych terytoriach.
- ✓ metoda analogii historycznych:
polega na przenoszeniu prawidłowości zmian w czasie jednych zjawisk na inne zjawiska zachodzące w tym samym obiekcie (np. rozwój radiofonii może być podstawą przewidywania rozwoju telewizji).
- ✓ metoda analogii przestrzenno – czasowych:
polega na przenoszeniu z jednych obiektów na drugie prawidłowości zmian w czasie (np. tendencja do wzrostu korzystania z komputerów w czasie w krajach rozwiniętych wystąpi również w krajach rozwijających się).

Prognozowanie przez analogię (3)

- ✓ Problem: jak określić podobieństwo zmiennych ?
- ✓ Dla prognoz ilościowych stosujemy kryteria podobieństwa:
  - ✓ kryterium podobieństwa poziomu:
dwie zmienne są podobne jeżeli w pewnym momencie lub okresie osiągnęły jednakową wartość (tzn. zmienna prognozowana osiągnęła później ten sam poziom niż zmienna porównywana)
  - ✓ Kryterium podobieństwa kształtu:
dwie zmienne są podobne, jeżeli charakteryzują się podobnymi zmianami w czasie (tj. mają podobne tendencje rozwojowe lub wahania cykliczne)

Prognozowanie heurystyczne (1)

przewidywanie nowych obrazów rzeczywistości niekoniecznie dających się opisać za pomoc analizy przeszłości.

Przykładowe cele prognostyczne:

- ✓ wskazanie daty zajścia interesującego nas zjawiska (np. kiedy będziemy spędzać wakacje na księżycu),
- ✓ określenie poziomu badanego zjawiska (np. jaka będzie szybkość mikroprocesorów w 2015 r.)
- ✓ określenie prawdopodobieństwa wystąpienia jakiegoś zdarzenia (np. czy możliwe będzie klonowanie ludzi w 2025 r.)
- ✓ określenie punktów zwrotnych w przebiegu zmiennych (np. kiedy zacznie się zmniejszać tempo przyrostu sprzedaży telefonów komórkowych)

Prognozowanie heurystyczne (2)

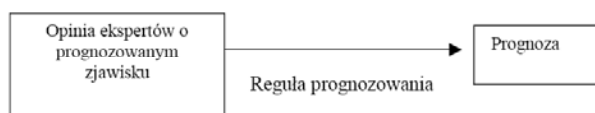
Przykładowe cele prognostyczne (cd.):

- ✓ określenie natężenia występowania nowych zjawisk
- ✓ tworzenie ocen faktów determinujących przyszłość (ocena wpływu globalizacji na gospodarkę światową)
- ✓ Ocena przydatności utworzonych modeli do prognozowania

W metodach heurystycznych wykorzystuje się wiedzę oraz doświadczenie ekspertów:

- ✓ uniwersalna grupa, złożona z ludzi wszechstronnych, zainteresowanych przyszłością (od kilku do kilkuset ekspertów)
- ✓ eksperci reprezentują różne poglądy
- ✓ powinni być niezależni

Prognozowanie heurystyczne (3)

Metody heurystyczne:

- ✓ burza mózgów (duża liczba pomysłów, brak krytyki)
- ✓ metoda delficka (niezależni eksperci, anonimowe ankiety, sumowanie opinii)
- ✓ metoda ankietowa (w badaniu uczestniczą respondenci - konsumenci)
- ✓ scenariusze (opis zdarzeń i wskazanie ich logicznego, spójnego następstwa, w celu ustalenia jak obiekt będzie się rozwijał krok po kroku)

Podsumowanie

- ✓ **Prognoza:** naukowy sposób przewidywania, jak będą kształtowały się w przyszłości procesy lub zdarzenia
- ✓ **Funkcje prognoz:** preparacyjna, aktywizująca, informacyjna
- ✓ **Klasyfikacja prognoz:** jakościowa, ilościowa, krótko-, średnio-, długookresowa, badawcza, realistyczna, samo realizująca się, samo unicestwiająca się.
- ✓ **Etapy prognozowania:** zadanie, przesłanki, dane, metoda i reguła, prognoza, trafność, wykorzystanie, monitorowanie
- ✓ **Reguły prognozowania:** podstawowa, podstawowa z poprawką, największego prawdopodobieństwa, minimalnej straty
- ✓ **Metody prognozowania:** szeregi czasowe, przyczynowo – skutkowe, analogiczne, heurystyczne